

Sochařský cyklus Bolestného růžence, Olomouc, Žerotínovo náměstí

Iva Orálková

Celkový pohled na současné umístění Bolestného růžence při kostele sv. Michala v Olomouci

Socha Krista na Hoře Olivetské, socha Bolestného Krista, socha Ecce homo, socha Nesení kříže tvoří dnes již neúplný soubor barokního Bolestného růžence, který vytvořil patrně sochař Jan Michael Scherhauf ve druhé třetině 18. století. Sochy byly druhotně umístěny ke kostelu sv. Michala v Olomouci, kde také dodnes stojí, a jsou pro svou uměleckohistorickou hodnotu zapsány v Ústředním seznamu nemovitých kulturních památek – tvoří součást kulturní památky bývalého areálu dominikánského kláštera v Olomouci, který se nachází na Žerotínově náměstí.

Soubor čtyř sochařských děl přináší zobrazení jedné z posledních událostí života Ježíše Krista – podstatné okamžiky z Kristových pašijí. Sochy byly původně určeny pro jiné místo. Společně s tzv. Kalvárií (kříž s Ukřižovaným korpusem Ježíše Krista a se sochami sv. Jana Evangelisty a Panny Marie) původně zaujímaly svou pozici na prostranství pod kostelíkem sv. Kříže, který stával v Olomouci na Nové Ulici. Pod kostelíkem vyvěral vodní pramen. Tzv.

Křížová studna byla upravená na způsob kapličky, kterou nechal postavit Bartoloměj Heilig z Nemilan, od roku 1618 olomoucký radní¹. Florián Josef Loucký ve svém Popisu královského hlavního města Olomouce z roku 1746 píše: „Pod kostelíkem sv. Kříže směrem k městu je tak zvaná Křížová studna, kde pod klenutím, zbudovaným na způsob kapličky, vytéká trubkou z kopce voda, která je nejlepší z celého okolí“.²

Sochařský cyklus Bolestného růžence objednal olomoucký primátor Jan Kryštof Dimbter³. Písemnost z 21. března 1735⁴ je svědectvím o jeho záměru nechat postavit čtyři sloupy na cestě ke kostelu sv. Kříže. V kterém roce k realizaci Dimbterova záměru došlo, však s jistotou nevíme. Syndik Loucký ve svém spise z roku 1746 doslova cituje: „Odtud (míněn kostelík sv. Kříže v poli) až ke kostelu Panny Marie Pomocné je rozestavěno pět zdobených kamenných sloupů s basreliéfy představujícími utrpení Krista, které dal obnovit v roce 1744 olomoucký primátor Kryštof Dimbter“.⁵ V připomínkách J. J. z Walchenheimu zjišťujeme, že dal Josef Kryštof Dimbter sochařský cyklus postavit na základě poslední vůle své manželky Anny⁶.

¹ Spáčilová, L. – Spáčil, V.: Popis královského hlavního města Olomouce sepsaný syndikem Floriánem Josefem Louckým roku 1746, Olomouc 1991, s. 58 (§ 73)

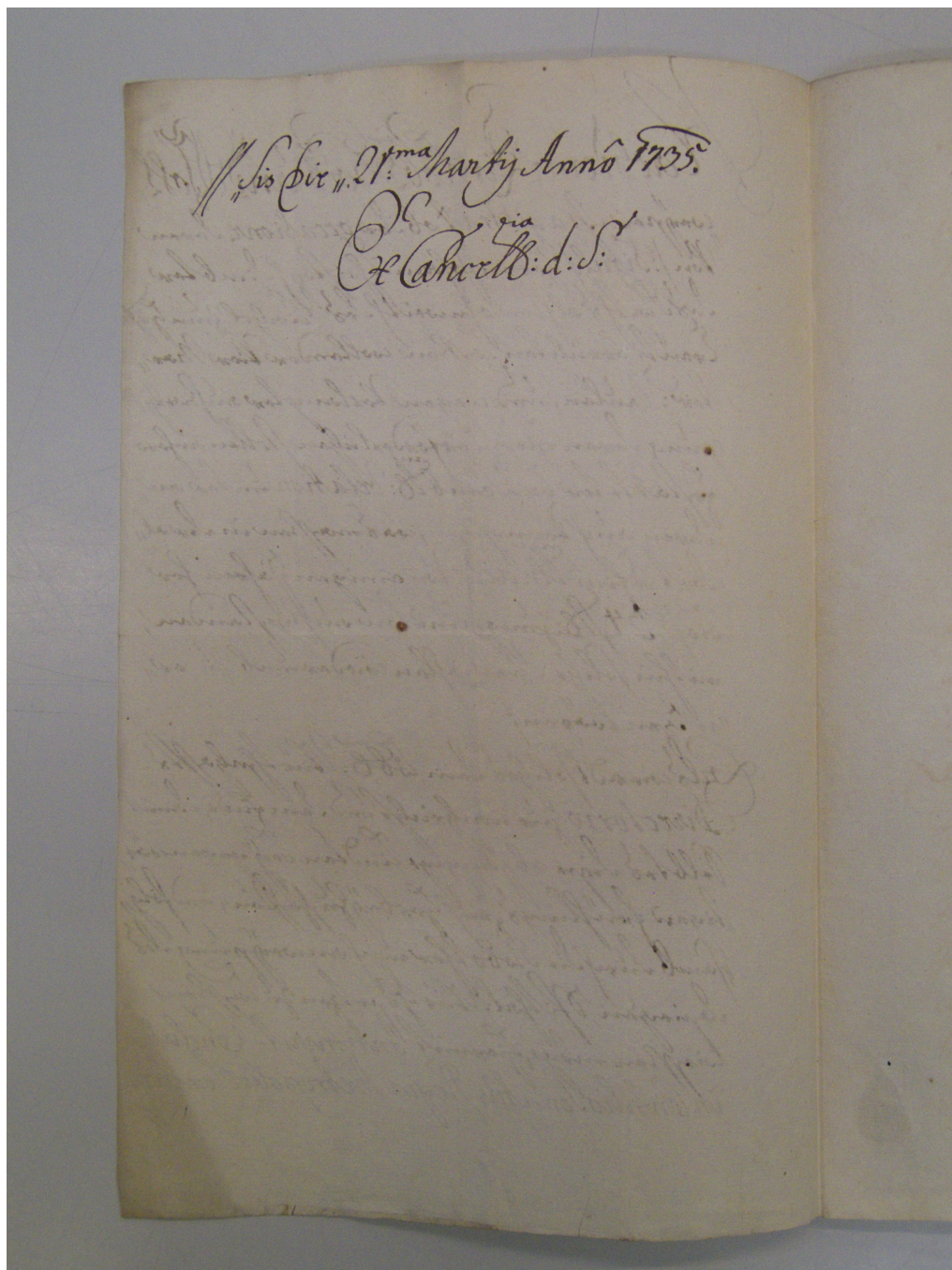
² dtto

³ Pavlíček, M.: Sochaři a sochařství baroka v Olomouci, In: Jakubec, O. – Perůtka, M.: Olomoucké baroko, Výtvarná kultura let 1620 – 1780, 2, Katalog, Olomouc 2010, s. 159

⁴ SOKA Olomouc, AMO, Zlomky registratur, inv. č. 2179, karton č. 88, 1735

⁵ Spáčilová, L. – Spáčil, V.: Popis královského hlavního města Olomouce sepsaný syndikem Floriánem Josefem Louckým roku 1746, Olomouc 1991, s. 58 (§ 73)

⁶ Spáčilová, L. – Spáčil, V.: Popis královského hlavního města Olomouce sepsaný syndikem Floriánem Josefem Louckým roku 1746, Olomouc 1991, s. 148 (§ 73). Loucký s připomínkou nesouhlasí – viz: (Manželka Anna) „neučinila poslední vůli, tedy tyto sloupy nemohly být zřízeny na jejím základě, nýbrž jen ze zbožnosti a dobré vůle řečeného primátora Dimbtera“.

Zápis ze zasedání rady města Olomouce z 21. Března 1735 (reverz), SOKA Olomouc, AMO, Zlomky registratur, inv. č. 2179, karton č. 88, 1735

Sloupy se sochami Ježíše Krista byly v rozestupech osazeny podél cesty od kostela Panny Marie Pomocné ke kostelíku sv. Kříže, pod nímž vyvěral pramen. Zasazení sochařského souboru v krajině při staré císařské silnici na Brno bylo jistě velmi působivé a inspirovalo rovněž další tvůrce uměleckých děl.

O původním umístění sochařského souboru vypovídá akvarel Jakuba Hyrtla z roku 1835, který se stal předlohou i pro další výtvarná díla jiných autorů. Přináší pohled na Olomouc od jihozápadu a zobrazuje cyklus Bolestného růžence na jeho původním místě v pozici pod kostelíkem sv. Kříže, při staré císařské silnici. V popředí obrazu je zachycena trojice pasáků

dobytku a v levé části obrazu patrně autoportrét samotného malíře při práci na vedutě; na silnici malíř zobrazil formanský vůz, který táhne čtyřspřeží, kočár, vojáky, husara na koni a procházející se výletníky. Akvarel zobrazuje čtyři sloupy se sochami Ježíše Krista, páté zastavení, tzv. Kalvárii, která stála patrně až u Křížového pramene⁷, Jakub Hyrtl na svém akvarelu nezachytil.

Akvarel Jakoba Hyrtla z roku 1835, sbírka Olomuciana Vlastivědné muzeum v Olomouci, inv. č. O-144, rozměry: 43,5 x 21 cm

Akvarel Jakuba Hyrtla byl například předlohou litografií J. Trunze z druhé třetiny 19. století, která byla vydaná olomouckou tiskárnou Skarnitzl a Domek:

⁷ Mlčák, L.: Barokní Bolestné růžence na Svatém Kopečku a v Olomouci, Časopis Slezského zemského muzea, série B – vědy historické, Opava 2003, s. 64

Litografie J. Trunze, druhá třetina 19. století, sbírka Olomuciana Vlastivědné muzeum v Olomouci, inv. č. O-143 a O-580. Rozměry: 34 x 40,6 cm

Z druhé třetiny 19. století rovněž pochází litografie neznámého autora, vydaná olomouckou tiskárnou Skarnitzl a Domek:

Litografie neznámého autora z druhé třetiny 19. století, sbírka Olomuciana, Vlastivědné muzeum v Olomouci, inv. č. O-169, Rozměry: 21,1 x 15,3 cm

Malbou na skle je veduta H. Reynolda, připomínající příjezd dvanáctiletého hudebního skladatele W. A. Mozarta, který zavítal do Olomouce se svým otcem a sestrou v roce 1767, jak líčí německý nápis, umístěný při spodním okraji obrazu⁸:

⁸ Z dalších výtvarných děl s vyobrazením Bolestného růžence jmenujme například rytinu z roku 1843; veduta je uložena v SOKA, Sběrka plánů a litografií, sign. 869/VIII,69. Rozměry: 43,5 x 21,4 cm, či ocelorytina z roku 1839, zobrazující Bolestný růženec současně s částí architektury, která byla postavena nad Křížovým pramenem a další; publikováno In: Mlčák, L.: Barokní Bolestné růžence na Svatém Kopečku a v Olomouci, Časopis Slezského zemského muzea, série B – vědy historické, Opava 2003, s. 64

Malba na skle, A. Reynold, sbírka Olomuciana, Vlastivědné muzeum v Olomouci, inv. č. O-101, Rozměry: 37,5 x 21,5 cm

Pro zachování sochařských děl Bolestného růžence byla založena fundace, která byla vytvořena za účelem realizace obnov⁹. O špatném stavu sochařských děl vypovídá dopis, adresovaný městské radě a podepsaný kanovníkem Leopoldem Antonínem, hrabětem Podstatským 30. června 1763¹⁰. V něm pisatel žádá o zajištění opravy poškozených sochařských děl z existující fundace, líčí znepokojení lidí, kteří kolem sloupů procházejí. Podle sdělení magistrátu v roce 1890 byla fundace nezvěstná¹¹ a později došlo k zásadnímu rozhodnutí soubor sochařských děl prodat¹². V roce 1904 odkoupil sochařský cyklus farní úřad u sv. Michala a z iniciativy faráře Panáka byla sochařská díla přenesena ke kostelu sv. Michala. Páté zastavení, tzv. Kalvárie, bylo bohužel při přenesení poškozeno a své nové místo, kterým měl být olomoucký hřbitov, nezískalo. Bylo prodáno olomouckému kameníkovi, jehož jméno nám není známo.¹³

⁹ Mlčák, L.: Barokní Bolestné růžence na Svatém Kopečku a v Olomouci, In: Časopis Slezského zemského muzea, série B – vědy historické, Opava 2003, s. 62

¹⁰ Mlčák, L.: Barokní Bolestné růžence na Svatém Kopečku a v Olomouci, In: Časopis Slezského zemského muzea, série B – vědy historické, Opava 2003, s. 63

¹¹ Mlčák, L.: Barokní Bolestné růžence na Svatém Kopečku a v Olomouci, In: Časopis Slezského zemského muzea, série B – vědy historické, Opava 2003, s. 62

¹² ZA Opava, pob. Olomouc, ACO, sign. G 6, karton č. 4928, 1904

¹³ Kovářová, M.: Jan Michael Scherhauf (1724 – 1792), dipl. práce, Olomouc 2011, s. 17

Odborná literatura z většiny připisuje cyklus Bolestného růžence sochaři Janu Michaelu Scherhaufovi (1724 – 1792), který dílo vytvořil patrně jako jednu ze svých prvních zakázek¹⁴. Jan Michael Scherhauf pocházel z Horních Rakous; jeho učitelem byl olomoucký sochař Ondřej Zahner, v jehož dílně se J. M. Scherhauf po příchodu do Olomouce vyučil. Farní kronika Scherhaufova rodiště přináší údaje o jeho narození¹⁵. J. M. Scherhauf se narodil ve Wels 24. srpna 1724. O jeho dětství a poměrech, v nichž vyrůstal, nemáme žádné zprávy, dokonce ani nevíme, kdy do Olomouce přišel. Díla, která pocházejí z poloviny 40. let 18. století a která historikové umění Scherhaufovi autorsky připisují, pro nás mohou být vodítkem k domněnce, že byl sochař již ve věku 20-ti let v Olomouci sochařsky činný a je pravděpodobné, že již v tomto věku jako tovaryš v dílně významného olomouckého sochaře Ondřeje Zahnera působil¹⁶. Olomouckým měšťanem se J. M. Scherhauf stává 17. 12. 1753¹⁷ a ve shodném roce se patrně nechává zapsat na Akademii výtvarných umění ve Vídni¹⁸. Přibližně v této době se Scherhauf oženil; s manželkou Marií Magdalenou měl tři děti: Marii Josefu, narozenou 1. 11. 1754, Jana, narozeného 2. 3. 1758 a Karla Boromejského Alberta Sarkandera, narozeného 15. 11. 1762. Jan Michael Scherhauf umírá na plicní onemocnění (patrně tuberkulózu) ve věku 67 let, a to 3. 1. 1792 v domě na dnes již neexistující Koželužské ulici č. 18 v Olomouci¹⁹.

Sochy cyklu Bolestného růžence jsou včetně podstavců provedeny v pískovci.

Kristus na Hoře Olivetské

Na odstupňovaném podstavci trojboký, konkávně probraný pilíř s okosenými hranami, který završuje bohatě zdobená volutová hlavice s květinovými festony. Na ni nasedá profilovaná římsa a plintus, který je osazen vlastní sochou Krista na Hoře Olivetské. Postava Ježíše Krista je podána v podživotní velikosti; Kristus klečí na skále, ruce má sepjaté v modlitbě před tělem, hlava je mírně nakloněna k pravému rameni, pohled upřený vzhůru. Podstavec i pilíř jsou členěny mělkými, půlkruhově uzavřenými nikami s figurální výzdobou. Na podstavci je zobrazena Poslední večeře; jednotlivé niky pilíře zdobí následující reliéfy: Oblékání purpurového roucha, Posmívání, Tupení Krista.

¹⁴ Leoš Mlčák připsání souboru J. M. Scherhaufovi zpochybňuje: „Stylově odpovídající připsání J. M. Scherhaufovi, zatím nedoložené archivními prameny, je ale v časovém rozporu s osobou fundátora, který dal sloupy pořídit buď už v roce 1735, nebo krátce poté, protože už v roce 1744 je zmiňována jejich obnova“ etc. In: Mlčák, L.: Barokní Bolestné růžence na Svatém Kopečku a v Olomouci, In: Časopis Slezského zemského muzea, série B – vědy historické, Opava 2003, s. 63

¹⁵ Stehlík, J.: Barok v soše, Brno 2006, s. 143

¹⁶ Kovářová, M.: Jan Michael Scherhauf (1724 – 1792), dipl. práce, Olomouc 2011, s. 13

¹⁷ Röder, J.: Die Olmützer Künstler und Kunsthandwerker des Barock, Olmütz 1934, s. 126

¹⁸ Horová, A. (ed.): Nová encyklopedie českého výtvarného umění – dodatky, Praha 2006, s. 683

¹⁹ Röder, J.: Die Olmützer Künstler und Kunsthandwerker des Barock, Olmütz 1934, s. 126

Bolestný Kristus

Na odstupňovaném podstavci trojboký, konkávně probraný pilíř s okosenými hranami, který završuje bohatě zdobená volutová hlavice s květinovými festony. Na ni nasedá profilovaná římsa a plintus, který je osazen vlastní sochou Bolestného Krista. Stojící postava Ježíše Krista je podána v podživotní velikosti, v kontrastu pravé nohy; Kristus má svázané ruce, opřené o kůl, který je umístěn po jeho pravém boku. Hlava je přikloněna k levému rameni. Podstavec i pilíř jsou členěny mělkými, půlkruhově uzavřenými nikami s figurální výzdobou. Na podstavci je zobrazeno Bičování; jednotlivé niky pilíře zdobí následující reliéfy: Umývání nohou, Modlitba v Getsemanské zahradě, Zjevení Krista.

Ecce homo

Na odstupňovaném podstavci trojboký, konkávně probraný pilíř s okosenými hranami, který završuje bohatě zdobená volutová hlavice s květinovými festony. Na ni nasedá profilovaná římsa a plintus, který je osazen vlastní sochou Ecce homo. Stojící postava Ježíše Krista je podána v podživotní velikosti, v kontrastu pravé nohy; Kristus je oděn do pláště a bederní roušky, ruce má položeny na hrudi, hlava s trnovou korunou je přikloněna k levému rameni. Podstavec i pilíř jsou členěny mělkými, půlkruhově uzavřenými nikami s figurální výzdobou. Na podstavci je zobrazeno Korunování trním; jednotlivé niky pilíře zdobí následující reliéfy: Setkání s Veronikou, Přibíjení na Kříž, Vztyčování kříže.

Nesení kříže

Na odstupňovaném podstavci trojboký, konkávně probraný pilíř s okosenými hranami, který završuje bohatě zdobená volutová hlavice s květinovými festony. Na ni nasedá profilovaná římsa a plintus, který je osazen vlastní sochou Nesení kříže. Postava Ježíše Krista je podána v podživotní velikosti, v kontrastu pravé nohy, oběma rukama drží kříž, který má položený na pravém rameni. Hlava je mírně skloněna ke kříži. Podstavec i pilíř jsou členěny mělkými, půlkruhově uzavřenými nikami s figurální výzdobou. Na podstavci je zobrazeno Kristovo setkání se Šimonem z Kyrény; jednotlivé niky pilíře zdobí následující reliéfy: Ježíš před římským místodržitelem Pilátem, Ježíš před králem Herodem, Ježíš před veleknězem Kaifášem.

